

Sivuhuomautuksia poliisikomitean mietintöön

1. Parlamentaarinen poliisikomitea jätti mietintönsä (1986:16) puolisen vuotta sitten. Mietinnön lausuntakierroksellekin varattu aika on jo päättynyt, joten nyt voidaan jälkiviisaasti esittää mietintöön muutamia kriittisiä näkökohtia. Mietinnön systemaattiseen esittelyyn ei tässä ole tilaa eikä ehkä aihettakaan.

Poliisitoimintaan ja -hallintoon on kohdistettu painavaa kritiikkiä oikeastaan koko nykyisen poliisilain voimaolon ajan. Näin ollen on tietysti myönteistä, että asiasta on viimein valmisteltu todella laaja ja verraten kattava selvitys. Vielä myönteisempää on se, että selvityksen perusteella komitea on päätenyt esittämään poliisi-

lainsäädännön kokonaisuudistusta sekä on valmistellut sitä tarkoittavat säännösehdotukset. Uudistusehdotuksen luonteen vuoksi (kokonaisuudistus) se sisältää laajan kirjon erilaisia säännösehdotuksia, mutta hieman karkeistaen ja subjektiivista valintaa käyttäen ne voidaan pelkistää kolmeen pääryhmään: poliisiorganisaati-

ota koskevat ehdotukset, toimivaltaa koskevat ehdotukset sekä erillinen esitys viestinnän ja yksityisyyden suojasta. Näihin kysymyksiin liitän myös seuraavat sivuhuomautukset.

2. Nykyisen poliisilain kritiikki on perustunut pääasiassa siihen, että laki on epäsystemaattinen ja että monet tärkeätkin asiat ovat sääntelemättä tai ovat jääneet pelkästään ministeriön mahdollisten ohjeiden varaan. Erityisesti voimassa olevan poliisilain tekee epätydyttäväksi se, että aluperin organisaatiolakiin on sisällytetty toimivaltaa koskevia säännöksiä. Viimeksi mainittuja on kuitenkin myös muualla lainsäädännössä, muun muassa rikoslaisissa. Tässä suhteessa komitean ehdotus ei juuri merkitsisi edistystä: edelleenkin uuteen ehdotettuun poliisilakiin jäisi sekä organisaatiota että toimivaltaa koskevia säännöksiä — nyt tosin eri lukuihin — ja edelleenkin esimerkiksi rikoslain poliisin toimivaltaa koskevat säännökset jäisivät ennalleen. Toimivaltaa ja organisaatiota koskevat kysymykset olisi kuitenkin voitu erottaa erillisiin lakeihin, joista organisaatiosäännökset voitaisiin saada nopeastikin valmiiksi ja vamaan.

3. Lakiehdotuksessa olevista organisatorisista ehdotuksista ehkä myönteisin on ehdotus läänipoliisin vahvistamisesta — oikeastaan perustamisesta. Samalla poliisin nykyistä rinnakkaisorganisaatiota selkeytettäisiin. Nykyinen tilannehan on se, että maassa on asiallisesti neljä osittain rinnakkaista poliisiorganisaatiota: eräänlaisena yleispoliisina toimivan paikallispoliisin ohella keskusrikospoliisin alainen rikospoliisi, liikkuva poliisi omine organisaatioineen sekä suojelupoliisi. Mietinnössä on ehdotettu liikkuvan poliisin organisaation lakkauttamista ja siten vapautuvien resurssien uudelleen järjestämistä pääasiassa mainittuun läänipoliisiin. Tällä tavoin päästäisiin kolmeen rinnakkaiseen poliisiorganisaatioon.

Komiteassa olisi voitu kuitenkin ottaa uudistuksessa täysi askel — vaikka populistisessa julkisuudessa sitä epäilemättä olisikin arvosteltu — ja harkita myös rikospoliisin uudelleen organisoimista. Kuten tunnettua, valtaosa rikostutunnasta tehdään nykyisin paikallispoliisin toimesta. Kiistatonta kuitenkin on, että rikostutunnassa tarvitaan myös sellaisia yksiköitä, jotka ovat valtakunnallisia ja/tai erikoistuneita eräiden vaikeiden rikosasioiden, kuten talous- tai huumerikosten tutkimiseen. Tämä ei kuitenkaan vaadi erillisen ja rinnakkaisen poliisiorganisaation säilyttämistä. Järkevämpää olisi keskittää sisäasianministeriön poliisi-osaston yhteyteen erillinen rikostutkintayksikkö ja jakaa muu henkilöstö varsinaiseen poliisiorganisaatioon läänin- ja paikallispoliisin yhteyteen.

Kylläkin varsin laajat analyysit toimivaltakysymyksistä ja toimivallan historiallinen kehitys on selvitetty. Päätelmissä on kuitenkin oltu tarpeettoman vaatimattomia. Joitakin poliisilain toimivaltasäännöksiä on tosin ehdotettu täsmennettäväksi. Rikoslain toimivaltasäännöksiin ei ehdotuksessa puututa juuri lainkaan.

Toimivaltaa koskevat säännökset olisi syytä kirjata yhteen lakiin. Siinä yhteydessä toimivaltasäännökset tulisi laatia sekä kattavasti että mahdollisimman selkeästi. Yksittäiselle poliisimiehelle ei tulisi jäädä operatiivisessa toiminnassa liiaksi tulkinta- ja soveltamisongelmia. Tärkeitä kysymyksiä ei tulisi myöskään jättää erikseen annettavien hallinnon sisäisten ohjeiden varaan. Toimivaltasäännösten valmistelussa olisi tullut ottaa systemaattisemmin huomioon HM II luvun perusoikeussääntelyä ja siihen liittyvä muu lainsäädäntö. Esimerkiksi oikeusministeriössä jo kauan lähes valmiina olleessa kokouslakiehdotuksessa on otettu huomioon poliisin toimivaltaa koskevia kysymyksiä suhteessa ko-

kontumisen perusoikeuteen. Tällaiset seikat eivät näy parlamentaarisen poliisikomitean ehdottamassa poliisilaissa. Edellä on jo viitattu myös siihen, että rikoslain toimivaltasäännökset (RL 3:8 ja 16:6 §) olisi syytä (tarkistettuina) siirtää poliisin toimivaltaa sääntelevään yhtenäiseen lakiin.

Vaikka tosivaltasäännöksiä ehdotetaan mietinnössä täsmennettäväksi nykyisestä, jäävät erät niistä kuitenkin edelleen liian väljään muotoon — esimerkiksi ajoneuvon pysäyttämisen ja aseiden käyttö — ja edellyttäisivät kuten nykyisinkin erillisiä ohjeita.

5. Suurin kritiikki on syytä kohdistaa mietinnössä esitettyyn ehdotukseen laiksi viestinnän ja yksityisyyden suojasta. Asiallisesti tämä ehdotus nimestään huolimatta tarkoittaa puhelinkuuntelu oikeuden sallimista poliisille laissa mainituin perustein.

Poliisin menestyksellisen toiminnan edellytyksenä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi on hyvien ja luottamuksellisten suhteiden säilyminen kansalaisiin. Käytännössä on nähtävissä, että tässä suhteessa on jatkuvasti tehtävä työtä. Näin ollen tulisi ehdottomasti välttää kaikkia sellaisia toimenpiteitä, jotka saattavat vaarantaa tällaisen suhteen. Vaikka mietinnön mukaan puhelinkuuntelu sallittaisiin verraten tarkoin rajatuissa tapauksissa ja erillisellä tuomioistuimen päätöksellä, merkitsisi ehdotuksen toteuttaminen sellaisen uuden pään avaamista, jolla saattaa olla arvaamattomat seuraukset. Kansalaisten keskuudessa puhelinkuuntelu oikeus aiheuttaa epävarmuutta ja tekee poliisista epäilyttävän kaiken valvojan, eräänlaisen "isoveljen". Mitä tämä aiheuttaisi poliisin kansalaisuhteisiin, voidaan vain arvailla.

Myös puhelinkuunteluun sallivan lakiehdotuksen käsittelyjärjestystä koskeva analyysi on mietinnössä puutteellinen. Näin voimakkaasti kansalaisten perusoikeuksiin puuttuvaa lakia tuskin voitaisiin säätää tavallisesa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Teuvo Pohjolainen